

Lars Bergström

Att skilja mellan liv och död

Jag skall här göra några kommentarer till den diskussion som förts i ovanstående artiklar av Rosing, Persson och Tännsjö.

Rosings tes är att teletransport är logiskt omöjlig därför att det är logiskt omöjligt att samma person befinner sig på flera platser samtidigt. Tännsjös resonemang visar att Rosings slutsats inte följer av premissen. Däremot tycks Tännsjö vara benägen att åtminstone i viss mån godta premissen, även om han föredrar att här tala om "begreppslogisk" snarare än "logisk" omöjlighet.

Rosing förklarar inte *varför* en person inte samtidigt kan vara på flera ställen. Tännsjö ser för sin del detta som en smaksak: han *ogillar* ett språkbruk som tillåter en person att samtidigt vara på två ställen, och han tror också att ett sådant språkbruk strider mot det vanliga, men samtidigt tycker han inte att det är logiskt orimligt att en person är utspridd på olika platser samtidigt. (Här har han kanske stöd av somliga kristna; jag har för mig att de anser att Gud alltid är överallt.)

Jag tror inte att man kan vara på flera ställen samtidigt. Men *varför* kan man inte det? Även efter Tännsjös utläggning, inklusive hans hänvisning till att hans personbegrepp fångar en viktig moralisk kategori, tycker jag att den frågan återstår att besvara.

Det verkar inte otänkbart att det vid en viss tidpunkt finns två personer på olika platser, B på Mars och C på Venus, som bägge tror att de är samma person som A och som bägge har A:s minnen i tillräcklig grad för att vara psykologiskt kontinuerliga med A. Men B kan inte gärna anse att han är samma person som C. Skälet är kanske detta: om X är samma person som Y, så måste det vara så att Y har råkat ut för, eller kommer att råka ut för, allt som X råkar ut för, och omvänt. Allt som jag råkar ut för är sådant att jag själv som tioåring kommer att råka ut för det, osv. Men allt som B råkar ut för (t.ex. att frysa på Mars) är ju inte sådant som C råkar ut för (eller har råkat ut för eller kommer att råka ut för). B kan inte heller minnas det som C gör eller råkar ut för, eller omvänt. Alltså är de inte ("bitar av") samma person. Alltså, mer generellt, kan inte en och samma person vara på flera platser samtidigt.

Det är klart att B kan lära sig att använda termen "jag" på ett nytt sätt, så att den (använd av B) refererar även till C. Då kan han förstås anse, eller åtminstone säga, att han själv råkar ut för C:s äventyr på Venus och att han finns på både Mars och Venus samtidigt. Men detta språkbruk är verkligen mycket excentriskt och vilseledande. Såvitt jag kan se finns det ingen som helst anledning att övergå till det. Och om man skulle övergå till det, så innebär det bara att de traditionella filosofiska problemen om död och personlig identitet måste formuleras på något annat sätt. Problemen själva förändras inte av att vårt språkbruk ändras.

Persson menar att teletransport är irrelevant för sjukvårdspersonal och anhöriga som står inför en död kropp. Här har han nog både rätt och fel. Sjukvårdspersonalen kan väl i sin professionella roll strunta i om personen överlever någon annanstans. De anhöriga tycker säkert inte att detta är ointressant — åtminstone inte i ett samhälle där teletransport har blivit möjlig. Men sjukvårdspersonalens uppgift är att befatta sig med kroppen. Det är nog också vad kristna läkare och sköterskor alltid har gjort. De tror ju att personen överlever någon annanstans, men det hindrar dem inte från att dödförklara och begrava den döde. Det är orimligt att som Tännsjö kräva att de skall ringa till Mars, eller Paradiset, för att ta reda på vad den överlevande personen vill att de skall göra med den döda kroppen. Personen har ju en ny kropp (eller också behöver han inte längre någon kropp). Den döda kroppen är inte längre hans.

Detta visar väl också att det dödsbegrepp som är intressant i sjukvården gäller *kroppar*, inte personer. Så långt har Persson rätt.

Men Persson menar också att en person är en psykofysisk helhet, som dör när den råkar ut för kronisk medvetlöshet. Varför det? Det kan ju inte vara för att den psykofysiska helheten inte existerar när den saknar sin psykiska del. Ty detsamma gäller ju också när en person är tillfälligt medvetlös, och då säger vi inte att hon är död. En psykofysisk helhet (person) kan alltså existera även vid tidpunkter när den är medvetlös. Alltså kan vi mycket väl säga att den existerar under en viss period även när den sista (kroniska) medvetlösheten har satt in. Hur länge då? Ja, förslagsvis tills kroppen är helt död och alla organ är odugliga. En sådan "kroppsfokusering" (med Perssons ord) förefaller fullt rimlig, åtminstone i sjukvården, men man bör lägga märke till att den inte passar så bra ihop med hjärmdödsbegreppet!

Om jag har förstått Rosing och Persson rätt, så menar de bägge att det är *logiskt* uteslutet att en person fortsätter att existera efter det att hennes kropp har dött. Det verkar inte övertygande. Tännsjö håller inte

heller med om det, men han menar för sin del att det är logiskt omöjligt att en person existerar efter sin död (se FT 87:3, s 26). Inte heller det är så övertygande, även om det förstås är en trivialitet givet en viss definition av "död".

Mycket hänger naturligtvis på vad vi menar med de centrala termerna "död" och "person". Men vi trivialiserar debatten om vi definierar dessa termer så, att vissa intressanta och kontroversiella ståndpunkter, som vi vill försvara eller bekämpa eller finner problematiska, blir trivialt sanna eller falska på rent logiska grunder.

Tännsjö tar också fasta på detta när han hävdar att hans personbegrepp avgränsar en viktig moralisk kategori och att döden i hans mening är det som vi är rädda att råka ut för (åtminstone i förtid). Men stämmer verkligen detta?

Enligt Tännsjö skulle vi alltså inte vara rädda att råka ut för teletransport av typ Y. Visserligen är nog många rädda för att dö i Perssons kroppsfokuserade mening, men det kan ju bero på att vi tror att om vi dör i Perssons mening (t.ex. i Tännsjös köttkvarn), så dör vi faktiskt också i alla andra intressanta meningar. Men Tännsjö skulle då invända, att kroppslig död inte logiskt utesluter fortsatt personlig existens. Han tycker att även om han dör i Perssons mening, så lever han vidare vid en senare tidpunkt om det vid denna senare tidpunkt finns någon person som står i relationen Y till honom. Nu kan ju *det* också vara något att vara rädd för. Tänk att hux flux hamna på Mars! Men rädslan att hamna på Mars (eller för den delen i Göteborg) skulle inte vara en rädsla för döden; tvärtom förutsätter den ju att man *inte* dör. Om den som hamnar på Mars är en annan än jag (vilket han ju måste vara om jag är död), så är ju hans Marsvistelse inget som jag behöver oroa mig för.

Men om jag vet att jag just skall malas ned i köttkvarnen här i Stockholm, så är det inte någon vidare tröst att det omedelbart därefter kommer att finnas en person på Mars, eller i Göteborg, som har mina minnen och tror att han är jag. Ty hur kan jag vara säker på att denne person *är* jag? Om han inte är jag, så innebär inte hans entré på scenen att min dödsrädsla är obefogad. Och jag måste bekänna att jag inte blir ett dugg säkrare på att han är jag, om jag får veta att jag kommer att vara ordentligt nedmald och att ingen *annan* samtidigt kommer att ha mina minnen och tro att han är jag (t.ex. på Venus, eller i New York). I så fall har visserligen personen på Mars (då) relationen Y till mig (nu), men även om det skulle räcka för Tännsjö (om han vore i mina kläder), så räcker det inte för mig. Det verkar alltför riskabelt.

Å andra sidan: samma problem har jag väl egentligen varje kväll när

jag skall till att somna. Jag tror att någon kommer att vakna nästa morgon och tro att han är jag, men hur vet jag att han har rätt? Kanske är det lika riskabelt att somna som att teletransporteras?

Men i så fall tycks redan tidens gång vara riskabel. Hur vet jag att den person som om några sekunder skriver ned nästa mening i denna artikel är jag? Här kan man kanske säga att jag (som skriver denna mening) inte märkte någon som helst förändring från förra meningen till denna, och att den kontinuitet som jag upplevde under de senaste sekunderna är fullt tillräcklig. Mer kan man inte begära! Om jag (eller rättare sagt: min företrädare i denna kropp) dog alldeles nyss, så är en sådan död ingenting att vara rädd för. Den märks inte av någon. Och i så fall finns det inte heller någon anledning att tro eller säga att jag dog. Vi bör då hålla fast vid den normala åsikten att jag *inte* dog, och att *samma* person fortsätter att existera.

Men då kan vi nog också ge samma svar på frågan om vi överlever sömnen. Så länge ingenting, ur någons synpunkt, tyder på motsatsen, så överlever vi. Att ifrågasätta detta är exempel på dålig metafysik.

Däremot kan samma resonemang inte generaliseras till teletransporter. Skälet är nog det som bl a Persson antyder (i Tännsjös tolkning): B är den samma oavsett om A överlever; A kan överleva på en annan plats än B; om A överlever på en annan plats än B, så är B inte identisk med A; alltså är B inte densamme som A. Tännsjös hänvisning till Theseus' skepp vederlägger inte detta argument.

Låt oss ta följande exempel. Jag sitter och skriver denna mening i mitt rum. Ett rum en bit ifrån mitt tillhör Tännsjö, och det är just nu tomt. Men när jag nu skriver denna mening, så märker jag plötsligt att jag sitter i Tännsjös rum. Jag blir förvånad, rusar ut i korridoren, och öppnar dörren till vad jag är van att betrakta som mitt (alltså Lars Bergströms) rum. Där ser jag en person som sitter vid sin (eller min?) personator och skriver en artikel. Jag går fram och ser att han skriver på samma artikel som jag höll på med (dvs denna artikel). Han ser ut precis som jag brukar se ut, han påstår att han är Lars Bergström, och han klarar alla test som jag kan tänka ut för att kontrollera detta. Den slutsats jag då drar är att jag är en kopia av honom. Vi kan ju inte vara samma person, eftersom vi nyss satt i olika rum. Hur jag har uppstått vet jag inte. Kanske är jag resultatet av någon sorts teletransport. Men jag tycks i alla händelser inte vara den verkliga Lars Bergström.

Betänk sedan följande variant av exemplet. Som tidigare befinner jag mig först i mitt rum, sedan plötsligt i Tännsjös. Jag rusar in i Bergströms rum och finner där ett lik framför datorn, ett lik som ser ut precis som Bergström och som tycks ha dött helt plötsligt medan han

skrev på denna artikel. Även då drar jag slutsatsen att jag bara är en kopia av Bergström. Jag känner mig visserligen som han (om än något omtumlad), och som kopia betraktad är jag mycket välgjord — åtminstone om jag någorlunda liknar honom till det yttre, vilket vi ju kan anta. Men allt talar för att jag inte är han. Min existens, eller rättare sagt min identitet, kan ju inte vara beroende av om kroppen framför Bergströms dator lever eller är död. Jag måste rimligen vara densamma i alla fall. Och nu är det alltså så att han är död och jag lever. □